

Studia Biblica Slovaca

Ročník 11

2019

Číslo 2

Offprint

Studia Biblica Slovaca je recenzovaný vedecký časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Ročník XI (2019), číslo 2

Vydáva Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, IČO 0039786510.

Redakčná rada/Editorial board:

Georg BRAULIK, OSB (Wien, AT)	Libor MAREK (Detroit, US)
Jaroslav BROŽ (Praha, CZ)	Helena PANCZOVÁ (Bratislava, SK)
Jeremy CORLEY (Dublin, IE)	Petr POKORNÝ (Praha, CZ)
Peter DUBOVSKÝ, SJ (Roma, IT)	Jaroslav RINDOŠ, SJ (Bratislava, SK)
Pavol FARKAŠ (Nitra, SK)	Milan SOVA (Bratislava, SK)
Juraj FENÍK (Košice, SK)	Fides Iveta STRENKOVÁ, CJ (Prešov, SK)
Massimo GRILLI (Roma, IT)	Jozef TIŇO (Bratislava, SK)
Leslie HOPPE, OFM (Chicago, US)	František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie, SK)
Peter JUHÁS (Münster, DE)	Miroslav VARŠO (Košice, SK)
Branislav KĽUSKA (Ružomberok, SK)	Ian YOUNG (Sydney, AU)
Róbert LAPKO (Košice, SK)	

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín, SK)

Zástupca šéfredaktora: Jozef JANČOVIČ (Bratislava, SK)

Redaktor pre recenzie: Július PAVELČÍK (České Budějovice, CZ)

Výkonná redaktorka: Martina KORYTIAKOVÁ (Roma, IT)

Za recenzovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Obálka: Karol Hájiček

Na príprave publikácie sa podieľali: Zuzana Očkajáková, Lionel Goh.

Príspevky v slovenčine, češtine a angličtine (od zahraničných autorov) alebo knihy na recenziu prosíme poslať na adresu redakcie: *Studia Biblica Slovaca*, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), redakcia@biblica.sk.

Príspevky sa požadujú v elektronickej podobe, podľa možnosti v textovom editore Microsoft Word. Preferované fonty písma pre hebrejštinu a gréčtinu sú SBL Hebrew and SBL Greek. Príspevok typu štúdia, poznámka alebo reflexia musí byť doplnený abstraktom a jeho anglickou verzou, anglickým názvom príspevku, max. piatimi kľúčovými slovami v slovenčine/češtine a angličtine, zoznamom bibliografie a kontaktom na autora príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok a vykonať potrebnú jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov. Spresňujúce podmienky pre prispievateľov sú dostupné na www.biblica.sk.

Články časopisu sú abstrahované v dvoch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591 a *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877.

S povolením Arcibiskupského úradu v Bratislave zo dňa 3. júna 2014

Prot. N. 2229/2014

Studia Biblica Slovaca

Printed in Slovakia, 12/2019

Vychádza dvakrát do roka.

Cena: 6 €

ISSN 1338-0141

e-ISSN 2644-4879

EV 3744/09

MACKERLE, Adam: *Etické aspekty u předexilních Malých proroků*, Praha: Krystal OP, 2019. 368 s. ISBN 978-80-7575-044-0.

Veriaci kresťan je v modernej dobe stále konfrontovaný s rôznymi etickými otázkami a v konkrétnych prípadoch nezriedka spojených s morálnymi dilemami často hľadá oporu a orientáciu aj v Písme. Biblia však sama osebe nie je príručkou, ktorá poskytuje „zaručené, jednoduché a rýchle“ riešenia jednotlivých problémov, a tak čitateľ niekedy zostáva pri svojom hľadaní odpovede bezradný, nevie, o čom konkrétny text hovorí, nerozumie mu a nedokáže z neho vyvodit' dôsledky pre svoje postoje a svoje správanie. Takéto a podobné situácie nastoľujú základnú otázku o vzťahu Biblie a etiky, o možnostiach a limitoch využitia Biblie v súčasnej etickej debata, o jej normatívnom charaktere v dnešnej dobe atď. V tejto súvislosti sú preto vítané všetky odborné počiny, ktoré vnášajú aspoň trochu svetla do uvedenej problematiky. Medzi ne patrí aj monografia českobudějovického starozákonníka Adama Mackerleho¹, ktorá sa zaoberá otázkou etiky u štyroch z tzv. „Malých prorokov“, totiž Ozeáša, Amosa, Micheáša a Sofoniáša (OAMS).

V prvej kapitole nás autor uvádza do elementárnej, ale zásadnej otázky o oprávnenosti etického čítania starozákonných textov. Prehľadne nás zoznamuje a kriticky sa vyrovnáva s dvoma základnými skupinami prístupov: 1. Odmietavé prístupy nepovažujú biblický text za smerodajný pre kresťanský život, pretože (a) je textovo nezaistený, historicky nepresný a eticky neprijateľný a ako taký nemôže byť normatívny, resp. (b) je pre nás nepochopiteľný z dôvodu veľkej kultúrnej dištancie alebo (c) historicky podmienené texty Starého zákona stratili pre kresťanov svoju etickú platnosť po vrcholnom Božom zjavení v Ježišovi Kristovi. 2. Ústretové prístupy považujú Starý zákon za použiteľný pre naše etické rozhodovanie a líšia sa len v otázke spôsobu jeho použitia: (a) jednotlivé texty majú samy osebe absolútnu, naddejinnú hodnotu, je možné ich aplikovať priamo ako objektívne zjavené príkazy, alebo (b) ich platnosť je zachovaná prostredníctvom alegorického výkladu; resp. (c) sa z nich dajú vyabstrahovať princípy alebo ideály, ktoré je potom možné „vteliť“ do danej kultúry, prípadne treba v biblických textoch hľadať analogické situácie, v ktorých v príslušnom pomere platia rovnaké nariadenia; (d) starozákonnú etiku je možné systematicky postaviť na jednom princípe, ktorý má trvalú platnosť; (e) paradigmatické prístupy vidia izraelské spoločenstvo – v jeho špecifickom dejinnom príbehu a jedinečnej identite založenej na zvláštnom vzťahu s Bohom – ako vzor, ktorý je možné aplikovať do dnešnej doby; (f) formačný prístup kladie dôraz na biblické texty ako na prostriedok formovania charakteru čitateľa, aby bol schopný

¹ Odbornej obci je známy napr. svojím komentárom ku Knihe proroka Amosa: MACKERLE, Adam: *Amos: Když Bůh musí řvát jako lev* (ČEK.SZ 30), Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK, 2017.

sám sa rozhodnúť v konkrétnej situácii. Pre metódu nášho autora je charakteristické vnímanie a rešpektovanie „plurality“: pluralita autorít znamená, že Biblia nie je jedinou morálnou autoritou pre kresťanskú etiku; pluralita metód ukazuje na vzájomnú koreláciu rôznych oblastí etiky (napr. formačná, hodnotová, deliberatívna) pri posudzovaní starozákonných textov; pluralita literárnych žánrov vyžaduje rešpektovanie špecifického spôsobu etickej výpovede každého z nich; pluralita uhlov pohľadu berie do úvahy individuálne poňatie etiky jednotlivých starozákonných autorov. Čo sa týka Mackerleho metodologických a hermeneutických východísk, opierajúc sa o 2Tim 3,15-17, hodnotí prínos Starého zákona pre kresťanskú etiku kladne, priznáva mu istú autonómiu od ostatných zdrojov etického poznania, s ktorými spolu vytvára kresťanskú etiku. Použitie biblických textov v súčasnej etickej debata vyžaduje najprv ich exegézu, preto nie je možné u nich oddeliť aplikáciu od interpretácie, ktorá je u OAMS zásadne spojená tak s jedinečným literárnym (makro)žánrom prorockých kníh², ako aj s menšími žánrami v nich obsiahnutými.

Druhá kapitola sa najskôr vcelku obsírne venuje problematike datovania a dobového kontextu obsahu kníh štyroch Malých prorokov, ktoré „jasne a explicitne deklarujú, že majú byť interpretované na pozadí izraelskej (Ozeáš, Amos) či judskej (Micheáš, Sofoniáš) monarchie bez ohľadu na to, kedy tieto knihy fakticky vznikli“ (s. 48). Predexilná doba, ktorú nám autor v stručnosti predstavuje, je tak stanovená ako ich interpretačný kľúč. Pretože však prorocké knihy nie sú žánrovo knihami historickými, tak je pochopiteľné, že aj ich pohľad na spoločnosť je od nich odlišný. Mackerle sa nepokúša o nejakú harmonizáciu týchto pohľadov ani o striktné historickú rekonštrukciu; predmetom jeho skúmania je „izraelská a judská spoločnosť tak, ako ju vykresľujú a hodnotia OAMS“ (s. 60). Po formálnej stránke sú tieto knihy zbierkami rôznych typov výrokov, ktoré svojím usporiadaním vytvárajú štruktúru knihy a sú základnými nositeľmi významu, s ktorým sa potom pracuje aj v etickej súvislosti. Z hľadiska etiky je možné prorocké výroky roztriediť do niekoľkých kategórií³, z ktorých väčšina pracuje s tromi vzájomne úzko prepojenými témami: vina, trest a záchrana.

V nasledujúcich piatich kapitolách autor skúma hlavné aspekty uvedených troch tém. Najskôr si všíma nie veľa pozitívne formulovaných výziev všeobecného charakteru, v ktorých sú v OAMS používané zhodné termíny *spravodlivosť*, *právo*,

² „Literárny žánr prorockých kníh, jak se nacházejí ve Starém zákoně, je ve světové literatuře ojedinelý a jen stěží jej lze poměřovat s jinými literárními celky starověku.“ (s. 45)

³ Napr. „výroky s explicitně vyjádřeným vztahem mezi jednáním a důsledkem“, „výroky s implicitně vyjádřeným vztahem mezi jednáním a důsledkem“, „výroky o spásě“ a i. Porov. s. 65 – 71.

vernosť. Tie však skôr opisujú isté habituálne postoje než konkrétne správanie. Pozitívne výzvy v OAMS majú tiež spoločnú dvojitú štruktúru morálky, kde horizontálny rozmer vzťahu k človeku je doplnený rozmerom vertikálnym, ktorý sa týka náležitého vzťahu k Bohu, čo ukazuje na to, že „snaha o nápravu spoločenského poriadku je vždy spojená so vzťahom národa k Hospodinovi“ (s. 95).

Obsahom štvrtej kapitoly je kritizované správanie usporiadané do troch tematických oblastí. Najviac výrokov *zo sociálnej oblasti* je spojených s útlakom a násilím, ďalšie sa zaoberajú porušovaním etiky v oblasti obchodnej praxe, iné zneužívaním úradnej, či už politickej, náboženskej, alebo súdnej moci. V previneniach *v náboženskej oblasti*, úzko prepojených s predchádzajúcimi, ide predovšetkým o mylné vnímanie Boha, z ktorého sa vytratil osobný vzťah a zostalo len predmetné a sebaisté spoliehanie sa na náboženské pravdy, vonkajšiu formu kultu a praktikovanie modloslužby. Od toho je už len krok k presvedčeniu o vlastnej moci, sebaistote a pýche, v ktorom už pre Boha nie je miesto, a preto ani nie je braný vážne, stal sa nepotrebný. Ľud, ktorý zotrúva vo svojej *tvrdosť* a nechce zmeniť svoj tristný stav, preukazuje takto nielen nedostatok zdravého rozumu, ale hlavne nevďak Bohu a jeho spásnemu konaniu v dejinách Izraela. Uvedené hriechy, ktoré sú navzájom prepojené, opisujú stav izraelského národa. „OAMS v tomto ohľade nepomáhajú stanoviť, čo je a čo nie je hriechom, ale hovoria, aká je povaha hriechu – narušenie celkom konkrétneho a na konkrétnej skúsenosti postaveného vzťahu s Bohom.“ (s. 195)

Každé správanie je podľa OAMS spojené s istými dôsledkami, vyjadrovanými pomocou termínov bez konkrétneho významu (napr. oheň, zahubiť, navštíviť) alebo prostredníctvom konkrétnejších opisov a obrazov, ktorým sa venuje piata kapitola. Najčastejším zmiňovaným faktickým obrazom je vojna, resp. jej dôsledky, len ojedinele sa hovorí o prírodných katastrofách. Oveľa častejšie sú však obrazné a opisné vyjadrenia napr. premeny krajiny do pôvodného stavu pred príchodom človeka, obrazy vyjadrujúce nemožnosť úniku pred trestom, zmar ľudskej činnosti atď. Prorockí autori veľmi často pracujú s konceptom zákona odplaty, podľa ktorého dôsledky vnútorne súvisia so samotným správaním. Pre vyjadrenie tejto skutočnosti využívajú napr. polysémiu, homonymiu, slovné hry s menami a širšie metafory. Špecifickou kategóriou trestu je opis ukončenia vzťahu medzi Izraelom a Bohom, ktorý tu vystupuje ako nepriateľ svojho ľudu. Prorocké spisy obsahujú aj texty s pedagogickým zameraním a varovnou funkciou. Ani výzvy k správnomu správaniu v OAMS nezostávajú bez následkov, tieto sú však nenárokovateľné⁴. Istým zmiernením vcelku pesimistickej atmosféry OAMS sú pasáže o konečnej spáse, ktorá znamená zvrät negatívnych následkov hriechu,

⁴ „Človek si nemôže říct, že splnil podmínky, a má tedy nárok na Boží ochranu.“ (s. 232)

pričom celkový charakter obnovy sa prejavuje v oblasti politickej, morálnej a aj v prírode.

V etike hrá dôležitú úlohu posúdenie správania ako dobrého alebo zlého. Z tohto hľadiska autor v šiestej kapitole predstavuje jednotlivé postavy etickej drámy v OAMS. Tým, kto hodnotí, je Boh ako univerzálny vládca sveta, ktorý je zároveň vo zvláštnom vzťahu k Izraelu a tiež garantom spravodlivého súdu. Hodnotení sú hriešnici bez nejakej bližšej špecifikácie alebo konkrétnej skupiny ľudí. Problémom je tu skutočnosť, že tresty ako dôsledky hriešneho správania dopadajú aj na nevinných. Mackerle v úvahe o tomto pohoršlivom aspekte kolektívnej zodpovednosti veľmi vhodne ukazuje aj na jej pozitívne dôsledky, na nad-individuálne dôsledky hriechu a na zodpovednosť všetkých členov spoločnosti.

Záver Mackerleho štúdie je, že etika OAMS je deskriptívna a snáď najlepšie otvorená formačnému prístupu. Čítanie týchto prorockých textov vytvára rámec, v ktorom sa čitateľ učí vnímať a posudzovať svet a spoločnosť okolo seba a hodnoty, ktoré sú dôležité, a na základe toho sa rozhodovať a konať v konkrétnych situáciách. Obraz starovekej spoločnosti opisovanej v OAMS vyzerá pesimisticky, pretože predovšetkým kritizujú hriešne správanie a ukazujú jeho dôsledky. Pesimisticky vyznievajú aj výzvy k náležitému správaniu, ktoré samo osebe nezaručuje zvrátenie situácie, pretože Božie konanie v prospech národa nie je podmienené a vynútiteľné ľudskou iniciatívou. „Znamená to, že alternatíva k hriešnemu správaniu s tragickými dôsledkami nespočíva v náprave správania, ktorá je – prinajmenšom v mnohých prípadoch – nemožná, ale v Božej milosti, ktorá nenechá národ zahynúť pod ťarchou jeho vín.“ (s. 297) OAMS tak svedčia o moci ľudského hriechu, z ktorej sa človek nedokáže vymaniť sám, ale len pomocou Božej milosti.

Na záver musíme ešte povedať pár slov k spôsobu práce autora. Vyššie sme sa vyhýbali uvádzaniu konkrétnych biblických pasáží a veršov, ale práve mravčia a minuciózna práca s nimi v ich originálnom znení je jedným z najvýraznejších charakteristických rysov tejto knihy: práca so sémantickými nuansami nejednoznačných termínov, dôsledná práca s textom a kontextom. Mackerle sa nevyhýba problémom s tým spojeným, diskutuje a polemizuje s inými názormi a uvádza vecné a rozumné argumenty pre svoje závery, ktoré tak získavajú na presvedčivosti. Jeho argumentácia nie je plochá a plytká, vďaka svojej mimoriadnej jazykovej vybavenosti pracuje s veľkým množstvom odbornej literatúry, v ktorej sa veľmi dobre orientuje extenzívne aj intenzívne. Po formálnej stránke je monografia vypracovaná starostlivo a precízne⁵ a celkovo je z hľadiska remeselného biblistického spracovania na veľmi vysokej úrovni. Jednoznačne je obohacujúcim

⁵ Jediným väčším nedostatkom je neprítomnosť indexu biblických miest.

prínosom do diskusie o vzťahu Biblie a etiky nielen pre českú, ale aj slovenskú tak odbornú, ako aj širšiu čitateľskú obec.

*Július Pavelčík
Katedra teologických vied
Teologická fakulta
Jihočeská univerzita
Kněžská 8
370 01 České Budějovice
Česká republika*

Obsah

Štúdie

<i>Tobias HÄNER</i>	
Jób, obeť irónie. Lingvistické prehodnotenie Jób 1,10 v jeho kontexte	87-102
<i>Eubomír MAJTÁN</i>	
Timotej a <i>charizma</i> v 1Tim 4,14. Ratifikácia alebo transfer pri vkladaní rúk starších?	103-119
<i>Giovanni Claudio BOTTINI</i>	
Kontinuita a inovácia v biblickej tradícii. Eliáš od 1Kr 17–18 po Jak 5,17-18	120-129

Poznámky

<i>Jaroslav RINDOŠ</i>	
Grécky genitív <i>εὐδοκίας</i> u Lk 2,14	130-135
<i>Svorad ZAVARSKÝ</i>	
Žaltár Blažeja Oponického (1624) a inkulturácia viery	136-148
Recenzie	149-163
Správy a oznamy	164-170

Contents

Treaties

Tobias HÄNER

Job, Victim of Ironies. A Linguistic Reevaluation of Job 1:10 in
its Context 87-102

Lubomír MAJTÁN

Timothy and *Charisma* in 1 Tim 4:14: A Recognition or
A Transfer through the Laying on of Hands by the Elders? 103-119

Giovanni Claudio BOTTINI

Continuity and Innovation in Biblical Tradition:
Elijah from 1 Kgs 17–18 to Jas 5:17-18 120-129

Notes

Jaroslav RINDOŠ

The Greek Genitive εὐδοκίας in Luke 2:14 130-135

Svorad ZAVARSKÝ

The Book of Psalms by Blasius Aponi de Nagy Appon (1624)
and the Inculturation of Faith 136-148

Reviews 149-163

Communications and References 164-170